

PINJA HALME ja TUOMO TAKALA

Vastuullinen suhtautuminen ydinvoimapäätökseen – diskurssianalyttinen tutkimus

TIIVISTELMÄ

Tässä artikkelissa selvitetään, millä tavoin ydinvoiman lisärakentamisesta puhutaan lehti uutisissa. Artikkelissa on yritys- ja ympäristöeettinen näkökulma teemaan. Aineistona käytetään Kauppalehden artikkeleita ajanjaksolta 1.1.1999–31.12.2000. Lisäksi huomioidaan Helsingin Sanomien uutisointi teemasta marraskuussa 2000.

Tutkimuksen lähtökohtana on, että eettisen arvioinnin tarve kasvaa yrityksissä. Eettistä arviointia tarvitaan yrityksen suhteessa sidosryhmiin ja ympäristöön. Eettisten arviointiperusteiden määrittäminen on kuitenkin vaikeaa. Vastuukysymyksiä lähestytään tukeutuen yritys- ja ympäristöeettisen taustateoriaan.

Artikkeli pohjautuu kriittiseen diskurssianalyysiin. Aineistosta on muodostettu kolme diskurssia. Ensimmäisessä diskurssissa pohdittiin poliittisen vallan käyttöä ja sen esiintymistä ydinvoimakeskustelussa, toisessa yhteiskuntavastuun, ja erityisesti vastuun ympäristöstä, ilmentymistä puheessa, sekä kolmantena ydinvoimaa tarkastellaan taloudellisena diskurssina.

Ydinvoiman lisärakentaminen jakaa mielipiteitä, eikä tekninen tieto tyydytä kaikkia sidosryhmiä. Artikkelissa pohditaan myös erilaisten diskurssien vaikutusta mielipiteisiin.

PINJA HALME, KTM, Jyväskylän yliopisto, Taloustieteiden tiedekunta • e-mail: pijaatin@econ.jyu.fi
TUOMO TAKALA, Professori, KTT, Jyväskylän yliopisto, Taloustieteiden tiedekunta • e-mail: tatakala@tase.jyu.fi

1. JOHDANTO

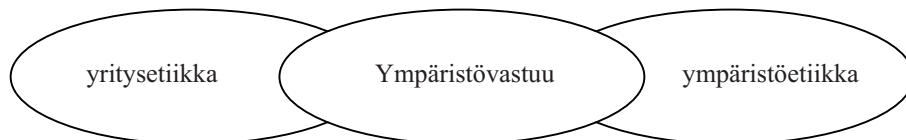
Liike- ja yritystoiminnan taustalla on perinteisesti ja suuntaa antavasti vaikuttanut ajatus, jonka mukaan yrityksen tehtävä on toimia pitkällä aikavälillä mahdollisimman tehokkaasti ja kannattavasti. Eksponentiaalinen tiedon määrän lisääntyminen ja sitä kautta erilaisten teknologisten sovellusten kehittyminen on luonut nopeasti kiihtyvällä vauhdilla mahdollisuuksia ja uusia perspektiivejä mainitun periaatteen toteuttamiselle sekä yritystoiminnan luonteelle ja suuntautumiselle. Vaikutukset eivät kuitenkaan ole olleet pelkästään positiivisia. Teknologian kehitys ja elintason nousu sekä vastaavasti kulutuksen kasvu yhdistyneenä väestöpohjan kasvamiseen ovat johtaneet luonnonvarojen ja ympäristön osin holtittomaankin hyväksikäyttöön (Donaldson, 1989). Tästä on edelleen aiheutunut erilaisia ympäristöllisiä ongelmia, joiden tiedostamisen myötä on syntynyt joukko tutkimusalueita, joita esimerkiksi ympäristöetiikka ja ympäristöjohtaminen edustavat.

Liiketoiminnan perusideologian (tehokkuus ja voiton tuottaminen) toteuttamiseen tähtäävän, mutta samalla eettisesti hyväksyttävän toiminnan koordinoimiseksi ja yhteensovittamiseksi on syntynyt yritysetiikan tutkimusala, joka tarkastelee liike-elämään ja yritystoimintaan liittyviä moraalikäsitteitä, periaatteita ja arvoja. Teollisuuden Keskusliiton muistion (1990) mukaan yritysetiikka tarkastelee asioiden arviointiperusteita, merkitystä ja tärkeysjärjestystä käytännön yritystoiminnassa. Yritysetiikka voidaan Takalan (1993) mukaan määritellä opiksi siitä, miten ”hyvä yritys elämä” on saavutettavissa. Velasquez (1992) puolestaan toteaa, että yritysetiikka keskittyy erityisesti tarkastelemaan, kuinka moraaliset näkökohdat ilmenevät yrityksen toiminnassa.

Ympäristöetiikka tutkii ympäristökysymyksiin liittyviä käsitteellisiä, maailmankatsomuksellisia ja eettisiä ongelmia. Ympäristöetiikan sisällä on erotettavissa erilaisia näkökulmia suhteessa siihen, ketkä tai mitkä asiat ja olennot kuuluvat eettisesti huomioon otettavien ilmiöiden piiriin. Ympäristöetiikka keskittyy siis tarkastelemaan ja määrittelemään ihmisen ja luonnon toisin sanoen eliöiden, järjestelmien ja kollektiivien välistä suhdetta eettisestä näkökulmasta (Oksanen, 1993). Ympäristöetiikka jakautuu yritysetiikan tavoin sisäisesti kolmeen tasoon (Vilkkä, 1993). *Analyttinen etiikka* tutkii käsitteiden merkityksiä, kuten esimerkiksi mitä tarkoittaa luontoystävällisyys? *Normatiivinen etiikka* pyrkii vastaamaan kysymykseen siitä, miten ihmisen pitäisi toimia, jotta toiminta olisi luontoystävällistä. *Empiirinen etiikka* tutkii, kuinka ihmiset tosiasiallisesti arvottavat asioita, esimerkiksi luontoa.

Esitettyjen määritelmien valossa näennäisesti erillisille yritys- ja ympäristöetiikalle voidaan hahmottaa myös yhteisiä kiinnostuksen kohteita. Tätä kautta voidaan muotoilla tutkimuksellisia kysymyksiä, joihin vastaamalla pyritään lisäämään niin yritys- kuin ympäristöeettistäkin tietämystä. Yritys- ja ympäristöetiikan erityisalueille yhteistä osa-aluetta voidaan lähestyä esimer-

kiksi näin: yritys- ja ympäristöetiikka voidaan integroida tutkimalla mitä luontoystävällisyys tarkoittaa luonnon ja yrityksen toiminnan välisen suhteen näkökulmasta. Tai normaativisesti, miten yritys voi toimia, jotta sen toiminta on luontoystävällisyyden näkökulmasta mahdollisimman hyväksyttävää ja hyvän yrityselämän mukaista ja mihin toimenpiteisiin yrityksessä on konkreettisesti ryhdytty ja/tai mitä toimenpiteitä on suunnitteilla luonnonarvojen säilyttämiseksi; tai mitä käytännössä ympäristöystävällisyys organisaatiolle merkitsee ja miksi ympäristö on tullut arvokeskusteluun mukaan (empiirinen taso). Kuviossa 1 on havainnollistettu yritys- ja ympäristöetiikan liittymistä toisiinsa, sekä käyttämämme käsitteen ympäristövastuu, sijoittumista etiikan kenttään.

KUVIO 1. Ympäristövastuun linkittyminen yritys- ja ympäristöetiikkaan.

Lähestymistavaksi on valittu diskurssianalyttinen lähestymistapa. Tarkasteltavaksi teollisuudenalaksi on valittu ydinvoimateollisuus, sillä kansallisten energiapoliittisten ongelmien taustalla on usein eettis-moraalisia kysymyksiä. Tutkimuksen aineisto on kerätty vuosilta 1999–2001, jolloin teollisuus haki yhteiskunnan hyväksyntää viidennen ydinvoimalan rakentamisesta Suomeen. Tekstejä tarkastelemalla on muodostettu näkemys yrityseettistä ja ympäristövastuuta kuvaavista diskursseista. Diskurssit on esitetty taulukossa (sivu 21). Mainitsemiamme käsitteitä tutkitaan *diskursseina*. Diskurssit voidaan käsittää ja määritellä puheeksi tai puhetyyleiksi, jotka kuvaavat tapaa, jolla ydinvoimakysymys määrittyy suhteessa yhteiskuntaan, liiketoimintaan ja talouteen.

Tutkimuksessa kieltä ei nähdä välineenä jonkin muun asian tutkimiseksi, vaan tutkimuskohteena on tutkittavaan aihepiiriin liittyvä kielenkäyttö eri funktioineen (Eskola, 1991). Diskurssianalyttisin menetelmin tutkitaan sitä, millainen kielen organisoituminen johtaa tietyn asenteen ilmenemiseen, ja mitä tästä seuraa (Rajanti, 1992).

Tässä artikkelissa tutkitaan puhetta tuottajasta riippumattomana itsenäisenä sosiaalisen todellisuuden rakentajana (Jokinen ym. 1994). Tutkimuksen ensisijainen tavoite on selvittää millaisia yrityksen vastuullisuutta kuvaavia puhuntoja teksteistä on erotettavissa. Oletuksena on ollut, että yritykset ottavat yhä enemmän vastuuta toimintansa seuraamuksista. Ydinvoimakysymyksessä on ollut erityisesti esillä yrityksen vastuu sen toiminnan vaikutuksista ympäristöön, eli yrityksen ympäristövastuu. Artikkelin pohjana olleen tutkimuksen taustaoletuksena

oli, että teksteissä korostuisivat erityisesti ympäristövastuuta kuvaavat diskurssit. Syvälinen tutkimusaineistoon perehtyminen kuitenkin osoitti, että myös muilla kuin täsmällisesti ympäristövastuuseen viittaavilla argumenteilla puolustellaan omaa kantaa ydinvoimakysymyksessä. Keskustelu painottui teemoihin, jotka liittyivät vastuun lisäksi poliittiseen vallankäyttöön ja taloudellisuuskysymyksiin. Ydinvoiman suhde ympäristövastuuseen onnistuttiin kuitenkin määrittelemään esiin nostetuissa diskursseissa. Muodostetuilla tutkimuskysymyksillä, ”millaisena ydinvoima jäsentyy suhteessa ympäristövastuuseen” ja ”millaisena ydinvoima jäsentyy lehtiartikkeleissa” etsittiin aineistoa kuvaavia diskursseja. Tutkimuskysymykset, jotka on tarkemmin esitelty taulukossa sivulla 21, asemoitiin ympäristövastuuta ydinvoimakeskustelun kenttään. Taulukossa esitetään myös tulkinta siitä, mikä on oikeuttanut kyseiset diskurssit eli mikä on ollut keskeinen kantava argumentti. Havainnollisuuden vuoksi esitetään myös yleisimmät asiat, joista diskurssissa kirjoitetaan.

2. TOURETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tässä kappaleessa perehdytään artikkelin kannalta keskeiseen käsitteistöön. Taustateoria pohjautuu yritys- ja ympäristöetiikkaan, sekä yritysten yhteiskuntavastuun kehittymiseen. Pääluvun kaksi (2) lopussa kootaan teoreettinen tausta käsitteeksi ympäristövastuu. Ympäristövastuun käsitettä käytetään artikkelissa laajana ympäristökysymyksiin liittyvänä yritys- ja ympäristöetiikkaa kuvaavana käsitteenä. Ympäristövastuu liittyy yrityksen yhteiskuntavastuuseen. Ympäristöjohtaminen on keskittynyt ympäristönsuojelua koskevista kysymyksistä käsittelemään yhteiskuntavastuuta, luonnollisesti painottaen ympäristökysymyksiä. Tästä esimerkkinä monen yrityksen painopisteen siirtyminen ympäristöraportoinnista yhteiskuntavastuuraportointiin.

2.1 Yritysetiikka

Yritysetiikasta puhutaan strategisesti tärkeissä liiketoiminnan oikeellisuutta koskevissa kysymyksissä. Yrityksillä nähdään entistä selvemmin olevan yhteiskunnan jäsenen rooli. Yritys ei enää ole erillinen voittoa tavoitteleva yksikkö, vaan sen on kyettävä oikeuttamaan ja saavuttamaan paikkansa yhteiskunnassa. Tämä edellyttää eettistä suhtautumista toimintaympäristöön, josta yrityksen on kannettava sosiaalista vastuuta. Takala (2000) määrittelee yrityksen toiminnan sosiaalisesti vastuulliseksi, kun yritys ajaa omaa etuaan, mutta ottaa huomioon myös yleisen edun. Takalan käyttämä termi ”valistunut itsekkyyttä” kuvaa nyky-yritystä markkinatalousjärjestelmässä, jossa kansalainen (myös yritys) toteuttaa itseään yhteiskunnan jäsenenä, kuitenkin asettaen oman hyvänsä yhteisen hyvän edelle. Tätä epäitsekäämpi toiminta olisi epärealistista ja kannattamatonta. Organisaation eettisiä näkemyksiä pohdittaessa on syytä pureutua johdon arvo maailmaan, yrityskulttuuriin ja samalla yhteiskunnan kulttuuriin.

2.2 Yrityksen yhteiskunnallisen vastuun kehittyminen

Yrityksen yhteiskunnallinen suhtautuminen voidaan jakaa kolmeen tasoon (Takala 2000). *Perinteisen näkemyksen* mukaan yrityksen ainoa yhteiskunnallinen tehtävä on huolehtia tuotannosta ja maksimoida voitto, ja muut yhteiskunnallisesti vastuulliset tehtävät kuuluvat kansalaisille. Näkemys pohjautuu tehokkuusajatteluun, jossa työtehtävät jaetaan mahdollisimman selvärajaisesti. Maksimaalinen tehokkuus taas takaa yhteisen hyvinvoinnin. Tätä yhteiskunnallisen moraalisen vastuun pois sulkemista yrityksen ajattelutavoista voidaan kutsua amoralisatioksi. Takalan (2000) mukaan amoraalisen näkemyksen mukaan *tehokkaaseen markkinamekanismiin perustuva talous ei tarvitse moraalialia, koska yhteiskunnallinen hyvinvointi toteutuu taloudellisen prosessin sivutuotteena*. Amoraalinen suhtautuminen omaan toimintaan rajoittaa ainoaksi vastuuksi toimia lakien ja asetusten puitteissa. Käytämme käsitettä amoraalinen vertaillessani yritysten moraalista suhtautumista. Kun ympäristö ja sidosryhmät liitetään mukaan yrityksen päätöksentekoon, nousee esiin eettisen vastuun merkitys (Takala 2000).

Jos ensimmäinen näkemys oli selkeästi omistajalähtöinen voitonmaksimointia korostava johtoajatus, korostaa seuraava Takalan (2000) käyttämä *sidosryhmälähtöinen näkemys* yritystä yhteiskunnan aktiivisena toimijana. Yritys on yhteiskunnan jäsen, jolla on vallan lisäksi vastuu itsestään ja toimintaympäristöstään. Yritys ei korosta lyhyen tähtäimen voiton maksimointia, vaan haluaa turvata toiminnan jatkuvuuden, optimoida tuotot pitkällä tähtäyksellä, kehittyä ja kasvaa hallitusti. Sidosryhmälähtöiseksi määriteltävä yritys ottaa jollain tasolla mukaan eettisen näkökulman, mutta vastuullisuus ei kuulu kiinteästi tavoitteistoon. Yritys toimii eettisten miniminormien mukaisesti ja pitää yhteistä etua etusijalla sinne saakka, kunnes se ei enää ole yritykselle edullista. Yhteiskunnallinen vastuu, samoin kun ympäristövastuu, toimivat kilpailukeinona, ei toiminnan päämääränä sinänsä. Esimerkiksi ympäristöraportit ja tuoteselosteet toimivat usein yrityksen ”ympäristökilpailukeinoina” enemmän kuin osoittavat kokonaisvastuullista suhtautumista luonnonympäristöön. Yrityksen toimintaperiaatteissa on aihetta arvosteluun, sillä näennäisen ympäristöystävällisen tuotteen taustalla saattaa olla hyvinkin ympäristöä kuormittavia tuotantomenetelmiä.

Takalan (2000) kuvaaman *laajan sosiaalisen vastuun näkemys* merkitsee toiminnan vaikutusten huomioimista niin luonnonympäristölle, kuin sosiaaliselle ympäristölle. Pelkästään tuottoa ja kannattavuutta hakevien yritysten asema heikkenee tulevaisuudessa. Yritysten tulee jatkossa huomioida ympäröivän maailman tavoitteet ja arvomaailma ja sijoittaa itsensä sopusointuun kokonaisuuden kanssa. Tavoitteena on harmonia ihmisten, yrityksen ja luonnon kanssa. Yritys on taloudellisessa ja moraalisisessa vastuusuhteessa yhteiskunnalle, jonka hyvinvointia ja elämänlaatua yritys toiminnallaan edistää (Takala 2000). Yritys kokee laajan vastuun näkemyksen mukaisesti vastuunsa niin voimakkaasti, että pyrkii toiminnassaan myös sosiaalisten epäkohtien lievittämiseen ja yleisen tasa-arvon lisäämiseen. Vastuullinen ja eettinen yritystoi-

minta on liiketoimintaa sopusoinnussa globaalien ja paikallisten eettisten arvojen, kulttuurin ja tapojen kanssa. Toiminta on eettisesti hyväksyttävää silloin, kun se maksimoi positiiviset ja minimoi negatiiviset seuraukset mahdollisimman monelle taholle.

Eettisen arvioinnin tarvetta on lisännyt valtioiden välinen yhteistyö. Matkustamisen helppous ja esimerkiksi internet ovat tuoneet kansakunnat ja yritykset lähemmäs toisiaan. Kasvavat maailmanlaajuiset ympäristöongelmat, etenkin ilmastokysymys on kiinnittänyt huomion globalisaation eli maailmanlaajuisen yhteistyön merkitykseen. Lähemmät sidokset hyödyttävät molempia osapuolia ja edistävät yleismaailmallista talouskasvua. Globaalitaloudessa kaikki osapuolet ovat aktiivisia ja näin globalisaatio edistää poliittista turvallisuutta, vaurauden kasvua sekä ympäristön tilan parantumista. Globalisaatio keskittyy talouskysymyksiin, mutta sivuaa myös ympäristö- ja ihmisoikeuskysymyksiä. Raumolin (1998) toteaaakin, ettei globalisaatiota voi ymmärtää ilman syvällistä talouden ja teknologian tuntemusta, mutta tämän lisäksi globalisaatiotutkimuksessa vaaditaan laajaa ja monitieteistä näkökulmaa. Globalisaatio pakottaa yritykset huomioimaan myös toimintansa eettiset seuraamukset.

2.3 Ympäristöetiikan tarkastelutavat

Markku Oksanen (1993) erottaa ympäristöetiikan etiikasta sillä, että ympäristöetiikka käsittelee ihmisen sosiaalisen ympäristön sijasta luonnollista ympäristöä. Ympäristöetiikka keskittyy ihmisen ja luonnon (eliöiden, ekosysteemien) välisen suhteen määrittelyyn eettisestä perspektiivistä. Moraalisen toiminnan kohteen määrittely on synnyttänyt useita suuntauksia, joita voidaan erotella sen mukaan, minkä lasketaan kuuluvan ympäristöeettisten velvollisuuksien piiriin. Oksanen (1993) on erottanut kolme suuntausta: individualismi, holismi ja kollektivismi. Jatkossa käytetään ympäristöeettisten velvollisuuksien piiriin kuuluvista asioista termiä *moraalisesti merkityksellinen*. Moraalisesti merkityksellisiä ovat ne lajit, joita kohtaan toimijalla voi olla moraalisia velvoitteita. Moraalisesti merkityksellisillä olioilla katsotaan olevan parempia ja huonompia oloiloja, ja moraalisen toimijan velvollisuus on huolehtia näiden olioiden hyvinvoinnista (Oksanen 1993).

Holismi näkee ihmisen osana luontoa, osana suurta kokonaisuutta. Kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa, jolloin yksittäinen osa ja sen arvo on vaikea määritellä. Esimerkiksi James E. Lovelock (1979) esitti Maaemo Gaia -metaforassaan planeettamme yhdeksi ekosysteemiksi, jota ilma, meret, orgaaninen aines ja maa ylläpitävät elinkelpoisena. Ihmisen ympäristöeettinen velvollisuus on säilyttää maapallon uusiutumiskyky ja hyvinvointi eli turvata jatkuvuus. Kestävän kehityksen mukainen ajattelutapa käsittää maapallon kokonaisuutena eettisten velvollisuuksien piiriin kuuluvaksi. Ihminen kykenee hallitsemaan ja huolehtimaan jostain konkreettisemmasta, esimerkiksi lähiympäristönsä viihtyisyydestä. Kykeneekö ihminen vielä ajattelemaan riittävän globaalisti? (Oksanen 1993). Tunnetuin ke-

hityksen määritelmä on Bruntlandin komission eli YK:n ympäristön ja kehityksen maailmankomission määritelmä vuodelta 1987: *Kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti maapallon varantoja tulisi hallita ja käyttää siten, että se mahdollistaa nykyisten sukupolvien perustarpeiden tyydyttämisen vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuuksia* (ks. esim. Linnanen ym. 1994).

Individualismi määrittelee Oksasen (1993) mukaan jonkin yksittäisen olion moraalisesti merkityksellisten ilmiöiden piiriin kuuluvaksi. Tämä suuntaus määrittelee moraalisen toiminnan kohteen ja myös moraalisen toimijan tilanteesta riippuen yksilöksi tai lajiksi, suppeammin tai laajemmin. Hyvinvoinnin ajatus korostaa moraalista sääntöä, jonka mukaan ei saa tuottaa aiheuttomasti vahinkoa toiselle. Suuntauksen vaikeutena on suhteuttaa yksilö kokonaisuuteen. Esimerkiksi Suomi ei saa lisätä hiilidioksidipäästöjä, jotka ohentavat otsonikerrosta. Suomalainen hyvinvointi-yhteiskunta, Suomen teollisuus ja BKT:n kasvu uhkaavat ekosysteemin elinolosuhteita muualla maailmassa. Yksilön hyvinvointi ei aina takaa lajin menestystä.

Kollektivismi on suuntauksista tunnetuin. Kollektivismi määrittelee moraalisesti merkityksellisten piiriin elollisen lisäksi myös elottoman ja senkin elollisen, joka ei hyvinvointiaan osaa ilmaista. Bruntlandin sopimuksen (Bruntlandin komissio 1987) voidaan katsoa edustavan myös kollektiivista ajattelua. Sopimuksessa esiteltiin ensimmäistä kertaa ajatus kestävästä kehityksestä, joka turvaisi nykysukupolvien tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuutta turvata omat tarpeensa. Eettisesti huomioon otettavien piiriin kuuluvat yhtäläillä populaatiot kuin yksilöt, ekosysteemit ja maapallo. Lajien ja ekosysteemien suojeleminen edesauttaa samalla moraalisen toimijan hyvinvointia ja kehitystä.

Ympäristönsuojelusta on viime vuosikymmenien aikana tullut tärkeä osa yritysten toimintaa. Ympäristö on liitetty osaksi yritysten politiikkaa, toimintoja ja tuotteita. Kuitenkin ympäristönsuojelulla on syvällistä merkitystä vasta kun ympäristölle annetaan itseisarvo eikä pelkästään välinearvo jonkin muun arvon saavuttamiseksi. Ympäristö liitetään useimmin termiin ”myynti” kuin yrityskulttuuri ja eettiset arvot. Yritysten ympäristönsuojelun suhdetta moraaliin on tutkittu melko vähän, mutta esimerkiksi Fineman (1998, 243) osoitti, että vaikka ympäristöjohtaminen olisi organisaatiossa laadukasta, on ympäristöllä hyvin vähän moraalista painoarvoa. Yritykset ymmärtävät vastuunsa ympäristönsuojelusta. Yritysten ympäristöjohtamisen piiriin voidaan nähdä kuuluvaksi juuri ympäristönsuojelutoimenpiteet.

Ympäristöjohtamiseksi voidaankin kutsua yrityksen sisäistä ympäristöasioiden hallintaa. Ympäristöjohtaminen huomioi ympäristönsuojelulliset tavoitteet kaikessa yrityksen suunnittelussa, toteutuksessa ja seurannassa tavoitteenaan ympäristökuormituksen vähentäminen ja välttäminen sekä yrityksen pitkän aikavälin tavoitteiden saavuttaminen (Linnanen, Boström & Mietinen 1994). Kestävän kehityksen ajatus haastaa nykyisen johtamisnäkömyksen. Kestävä kehityksen periaate pyrkii pohjimmiltaan mahdollisimman oikeudenmukaiseen resurssien jakoon

niin tämänhetkisten kuin tulevien sukupolvien välillä. Nykysukupolvella ei katsota olevan oikeutta evätä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tehdä niitä asioita, joita meidän on mahdollista tehdä tänään. Kestävää kehitystä ei voida luonnehtia eikä toteuttaa pohtimatta sitä, kuinka ja millä perustein ottaa moraalisesti huomioon luonto ja tulevat sukupolvet. Kestävän kehityksen ulottuvuuksiksi Sachs (ks. Linnanen ym. 1994) on määritellyt yhteiskunnallisen, kulttuurisen, ekologisen ympäristön, alueellisen ja taloudellisen ulottuvuuden.

Ympäristöjohtamista ei nähdä pelkkänä työkaluna vaan kokonaisvaltaisempana lähestymistapana, joka yhdistää ympäristöasiat yrityksen päätöksentekoon (Linnanen, Markkanen & Ilmola 1997). Kestävän kehityksen ajatuksen hyväksyntä näkyy yrityksessä päätöksinä, jotka muuttavat ja laajentavat yrityksen johtamista. Yrityksillä on käytössään entistä enemmän taloudellisia mittareita, joiden avulla ympäristöasioita voidaan sisällyttää yrityksen johtamiseen. Johdolla edellytetään olevan selkeä rooli esikuvana. Organisaatiolta vaaditaan toimivia raportointi- ja hallintajärjestelmiä, jotka ovat johdon työkaluja toimenkuvien, vastuusuhteiden sekä raportoinnin selkeyttämiseksi ja varmistamiseksi. Näiden järjestelmien käyttöönotto edellyttää kuitenkin koko henkilöstön sitoutumista tavoitteisiin. (Linnanen ym. 1997.)

Yhteinen vastuu ympäristöstä on kuitenkin osoittautunut kannustimeksi, johon on helppo sitoutua. Esimerkiksi DuPont-yhtymän pääjohtaja Woolard on sanonut: ”Kokemukseni mukaan ympäristökysymykset muodostavat vahvimman kannustimen organisaation motivoimiseksi yhteisen tavoitteen saavuttamiseen”. Kestävän kehityksen visio luo mielikuvan yrityksestä, joka kantaa vastuunsa. Tämän päivän ihmisillä on tarve samaistua työhönsä ja olla osa kokonaisuutta, joka antaa työlle syvemmän arvopohjan (Linnanen, Markkanen & Ilmola 1997).

”Ympäristön tilassa tapahtuvat haitalliset muutokset eivät vielä itsessään ole yhteiskunnallisia ongelmia. Ne on ensin tulkittava, määriteltävä ongelmiksi ja tuotava yhteiskunnallisen keskustelun ja päätöksenteon piiriin” (Väliaverron 1996). Ympäristöongelmat ovat seurausta ihmisen toiminnasta, ja kyky ratkaista ongelmat on ensin riippuvainen ongelman havaitsemisesta ja määrittelystä, samoin kuin siitä, millaisia ristiriitoja ratkaisuun liittyy Sundqvist (1991). näkee neljä erilaista selitystapaa siihen, miksi ympäristöongelmista on tullut tärkeitä yhteiskunnallisia ongelmia. Ensimmäisen mukaan ympäristöongelmista on tullut selkeämpi uhka luonnon ja ihmisen toiminnalle. Ihminen on huomannut tilanteen vakavuuden ympäristökatastrofien jälkeen. Toisen selityksen mukaan syynä on tietoisuuden lisääntyminen, ei niinkään ongelman vakavuus. Tieto on lisääntynyt saastumisen vaikutuksista ja ympäristön muutoksista, ja tieteelliset tutkimukset tuottavat lisää tietoa ei-aistittavista muutoksista. Kolmannen selityksen mukaan joukkoviestimet rakentavat mieliimme uhkakuvia ympäristömuutoksista, joista on näin tullut tärkeä sosiaalisten pelkojen ja uhkien käyttövoima. Neljännen selityksen mukaan ympäristökysymykset ja ongelmat nousevat tärkeiksi vasta silloin kun yhteiskunnat ja yksittäiset ihmiset ovat saavuttaneet tietyn taloudellisen kehityksen tason (Sundqvist 1991, 2–4).

2.5 Yritysten ympäristövastuu

Ympäristövastuu kuvaa yrityksen ympäristönsuojelun laajentumista osaksi yrityksen yhteiskunnallista vastuuta. Yritys ottaa perinteisen liikkeenjohtoajattelun taustalle eettismoraalista pohdintaa. Ympäristövastuu ei merkitse yritykselle toiminnan aiheuttamien kustannusten maksamista, vaan se merkitsee ennakoivaa ja huolehtivaa suhtautumista niin luonnonympäristöön kuin sosiaaliseen kulttuuriympäristöön. Suppean näkökulman mukaisesti ympäristövastuun kustannuksiin kuuluvat sakot ja maksut, jotka aiheutuvat säännösten ja määräysten täyttämättä jättämisestä (Linnanen, Markkanen & Ilmola 1997). Ympäristöjohtaminen on työkalu, jonka avulla ympäristövastuu voidaan liittää yrityksen liiketoimintastrategiaan, ympäristöjohtaminen ei ole ainoastaan ympäristönsuojelua. Ympäristöpolitiikka liittää ympäristöongelmat myös poliittiseen päätöksentekoon. Liiketoiminnan menestyksen mitaksi on noussut toiminnan oikeuttaminen sidosryhmien hyväksynnän kautta. Koska suuryritysten sidosryhmät ovat suuria, on julkisuuskuvan merkitys kasvanut.

Yrityksen ympäristövastuun määrittelyn tekee vaikeaksi se, että ympäristöongelmien kokonaisuudesta ei ole millään julkisella tai yksityisellä organisaatiolla täyttä vastuuta tai täyttä kontrollointimahdollisuutta. Ihminen on vastuussa omista tarkoituksellisista toimistaan ja ihmisten muodostamilla organisaatioilla on kollektiivinen vastuu aiheuttamistaan vaikutuksista, mutta organisaatiolla ei ole omaatuntoa, vaan yhtiön "omanatuntona" toimivat siinä työskentelevät ihmiset. Vastuu voi olla joko lakiin tai moraalisiin, tai näihin molempiin perustuvaa. Vastuu voidaan nähdä myös laajana inhimillisenä ja yhteiskunnallisena vastuuna, joka voidaan ajallisesti ulottaa tuleviin sukupolviin asti.

Ympäristö käsitetään moraalisen toiminnan kohteeksi, jolle ei saa aiheuttaa vahinkoa. Yritystä voidaan käsitellä vaikuttavana yhteiskunnan jäsenenä. Yhteiskunta kehittyy, ja sen jäsenet tietävät enemmän ja kantavat huolta ympäristöasioista. Ympäristöstä on tullut keskeinen huomion kohde, ja yritysten tulisi nähdä itsensä ekologisena yrityskansalaisena. Yritys on kokonaisuus, jonka eettistä tehtävää ja moraalista vastuuta yksilöt toteuttavat. Ympäristövastuun ajatusta kehittäessään yritykset arvottavat luonnonympäristöä ja määrittelevät moraalisen toiminnan kohteensa. Apunaan yritykset käyttävät ekologisen taloustieteen keinoja, joissa luonnolla nähdään itseisarvo. (Vilka, 1993)

Mikä on hyvää ja paha yrityksen toiminnassa? Se mikä näyttää tässä tilanteessa ja tänään hyvältä, saattaa olla kestävän kehityksen periaatteiden kannalta tai globaalisti katsottuna paha. Toiminnan hyvyys tai pahuus riippuvat moraalisen arvon määrittelyn aikajänteestä, määrittelijästä ja laajuudesta. Tämä antaa etiikan perusteiden pohdinnalle kompleksisuutta. Samalla voidaan pohtia yritystoiminnan päämäärää ja tarkoitusta.

Erottumiseksi kilpailijoista liiketoiminnassa on laajennettu keskustelua sosiaalisiin kysymyksiin, kuten työntekijöiden oikeuksiin ja yritykseen yhteiskunnan jäsenenä. Julkinen kes-

kustelu on kuitenkin polkenut paikoillaan. Elinkaariajattelu on lanseerattu kokonaisvaltaisesti läpi, mutta varsinaisia uusia näkökulmia ei ole esitetty. Ympäristön media-arvo on kärsinyt, kun yrityksissä tehdään pääosin hyvää ympäristötyötä. Yritysten suhtautuminen on muuttunut viime vuosina, ja negatiivinen arvolataus on muuttunut positiiviseksi yritysten aktiivisen roolin myötä.

Kuluttajat odottavat tulevaisuudessa yrityksiltä sosiaalisen ja yhteiskunnallisen vastuun osoittamista. Puhutaan paljon ”yrityskansalaisuudesta” ja ”kestävästä liiketoiminnasta”. Tiivistetysti kuluttajat odottavat reilua peliä. Ajatuksen mukaisesti yritykset eivät ole enää erillinen saareke, vaan oleellinen osa yhteiskuntaa. Yrityksellä on tuloksenteon ja verojenmaksun lisäksi muitakin velvoitteita. Vaikeutta tuottaa edelleen se, että ympäristöasiat ovat usein ydintoiminnoista erillään, jolloin yhteiskunnallisesta tai ympäristövastuusta ei voida puhua. Vielä usein yrityksen ja paikallisten asukkaiden taloudelliset intressit ovat ristiriidassa ympäristönsuojelutavoitteiden kanssa.

Väliverrosen (1996) mukaan ympäristökysymysten painoarvon kasvu yrityksissä, yhteiskunnassa ja politiikassa, sekä yksittäisten ongelmien nousu huomion keskipisteeksi riippuu monesta muustakin tekijästä kuin ympäristön tilan heikkenemisestä. Jos kiinnostusta laajennetaan ongelmien kehittymiseen, on pohdittava, ketkä ympäristöongelmista puhuvat ja miten he niitä määrittelevät. On tutkittava toimijoita, ongelmien määrittelyn sosiaalisia ja kielellisiä käytäntöjä, instituutioita ja organisaatioita. On tutkittava myös sosiaalista ympäristöä, jossa ongelma määritellään ja määrittelypaikan kulttuurisia arvoja ja asenteita, jotka liittyvät ympäristöongelmiin. Tärkeäksi nousevat myös joukkoviestimet – miten ne suosivat joitain yhteiskunnallisia toimijoita, teemoja ja ongelmanmäärittelyä (Väliverrosen, 1996, 38–43).

3. DISKURSIIVINEN TULKINTA

Lehtiartikkeliaineisto on valittu pääasiassa ydinvoiman kannattajien suosimasta Kauppalehdestä. Aineiston valinta asettaa ”valtaan” ydinvoiman kannattajat ja vastustajat esittävät ”vastadiskurssin”. Analysoitavana oli yhteensä 34 artikkelia eli mediatekstiä. Artikkeleista kaikissa esiintyi ydinvoiman lisärakentaminen tavalla tai toisella. Lukumäärä olisi kasvanut merkittävästi, jos analyysiin olisi otettu mukaan myös ydinjätteen loppusijoitusta koskevat tekstit, tai vielä laajemmin, myös hallituksen energiapoliittisia linjauksia koskevat uutisoinnit. Olisi ollut mielenkiintoista analysoida myös vaihtoehtoisten energiamuotojen kehitystä koskeva uutisointi, joka pääasiassa toi esiin ydinvoiman vastustajien näkemyksiä energiakysymyksen tulevaisuudesta. Ilmastokysymystä käsittelevät artikkelit liittyivät poikkeuksetta jollain tavoin ydinvoiman lisärakentamiseen. Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen artikkelit on valittu satunnaisesti vuoden 2000 marraskuulta, jolloin aiheesta uutisoitiin voimakkaasti.

Artikkelissa keskitytään sellaisiin puhuntoihin kuin *poliittinen valtataistelu, vastuun diskurssi ja taloudellinen diskurssi*. Puolesta ja vastaan -kannat esiintyvät jokaisessa diskurssissa, mutta eivät ole jaottelun perustana. Poliittisen valtataistelun diskurssissa pohdin vallan esiintymistä ja käyttöä ydinvoimakeskustelussa. Vastuun diskurssi kuvaa yhteiskunnallisen ja ympäristövastuun ilmentymistä ydinvoimakeskustelussa. Taloudellinen diskurssi korostaa ydinvoimaa taloudellisena kysymyksenä, ja huomioi sen vaikutukset teollisuuden kilpailukykyyn.

3.1 Poliittisen valtataistelun diskurssi

Tässä diskurssissa kiinnostus suunnattiin ydinvoimaan poliittisen vallankäytön työkaluna. Diskurssianalyysi korostaa perinteisesti, että kaikki viestintä ja vuorovaikutus ihmisten välillä luovat ja ylläpitävät myös valtasuhteita (Väliverronen 1998). Ydinvoimakysymys on ennen kaikkea poliittinen diskurssi, sillä kyse ei ole vain viidennestä ydinvoimalasta, vaan laajemminkin energia- ja ympäristöpolitiikasta. Tämä diskurssi kuvaa teollisuuden vallankäyttöä ammattilehdissä ja poliittisten päättäjien ja teollisuuden vaikuttajien roolia ydinvoimakysymyksessä. Seuraava ote havainnollistaa diskurssia:

Ote 1

”Koska sopimus kohdistuu puolet sähköstä käyttävään teollisuuteen, kyllä silloin poliittinen taho voisi kertoa, millä tavoin sopimus (viittaa Kioton ilmastopöytäkirjaan) on tarkoitus täyttää.” (Tauno Matomäen haastattelu Kauppalehdessä 15.6.99)

Puhe politiikasta on aina ongelmallista. Monimerkityksisen politiikasta puhumisen sijaan tässä keskitytään politiikkaan liittyviin puhe- ja käsitystapoihin (Palonen 1988). Myös arkipäiväiseen politiikkapuheeseen sisältyy erilaisia, osin vastakkaisiakin tulkintoja politiikan ilmiöstä. Tämän diskurssin tehtävänä on kuvailla politiikkaa koskevia puhetapoja ja käsityksiä, ei ottaa kantaa niiden välillä.

Teollisuus on esillä Kauppalehdessä ja teollisuuden mielipiteitä kuunnellaan myös yhteiskunnallisella tasolla. Keskustelun analysoinnissa keskityttiin sisäisiin valtasuhteisiin, ja tarkastelun kohteena olivat toimijoiden väliset suhteet ja asenteet (Jokinen ym. 1993). Kauppalehden teksteissä näkyy selkeästi se, kenellä on puhevalta. Puhevaltaa rajoittavat media ja keskeiset intressiryhmät. Media vaikuttaa puhunnan laatuun ja tyyliin, samoin kun siihen, ketä haastatellaan. Tiedotusvälineet vaikuttavat mielipiteisiin ja rakentavat todellisuutta (ks. Held 1993, Lämsä & Tiensuu 2000). Ydinvoima on luonut ympärilleen selkeän valtaintressien ja instituutioiden verkoston. Metsäteollisuus on perinteisesti ollut suomalaisen teollisuuden keulakuva, jonka mielipidettä kuunnellaan niin ammattilehdissä kuin poliittisessa keskustelussa. Ydinvoima-kysymyksen intressiryhminä ovat metsäteollisuuden lisäksi muu perusteollisuus kuten kemianteollisuus ja metalliteollisuus. PVO ja TVO näkyvät keskustelussa, mutta ovat kui-

tenkin mainitun perusteellisuuden ”työrukkasia”. Teollisuudelle on tärkeää ylläpitää hyviä suhteita poliittisiin päättäjiin, jotta saavutetaan teollisuuden tavoite, viides ydinvoimala. Teollisuuden on oltava mahdollisimman yhtenäisenä rintamana ydinvoiman lisärakentamisen takana, jolloin teollisuudelta edellytetään yhtenäisiä lausuntoja.

Ote 2

”Me olemme omalta osaltamme tehneet aika selväksi, että kaikki investoinnit ja divestoinnit, jotka ylipäätään Fortumissa arvioidaan, tehdään niiden taloudellisten kriteerien perusteella, joita meillä on liiketoiminnalle ylipäätään asetettu... – Fortumin velvollisuus osakkeenomistajia kohtaan, joista keskeinen tietenkin on valtio enemmistöomistajana, on ennen kaikkea liiketoiminnan kannattavuus.” (M. Vuoria Kauppalehden haastattelussa 24.8.00)

Edellisestä epäonnistuneesta ydinvoimalahankkeestaan viisastuneena ydinvoiman kannattajat eivät lähteneet voimakkaaseen käännytystyöhön, vaan liikkuvat matalalla profiililla. Myöskään yhtiöt eivät olleet halukkaita itse esiintymään julkisuudessa ydinvoiman tapaisissa periaatekysymyksissä. Yrityksen yleinen ympäristöprofiili pyritään säilyttämään matalana, ja yritys keskittyy luotettavuuden lisäämiseen asiakkaiden silmissä. Viestintä sidosryhmille on silti aktiivista ja avointa.

Suomessa ja Euroopassa politiikan merkitys on korostunut yritystoiminnassa, ja jälleen on argumentoinnilla ja poliittisella vaistolla merkitystä. Käytetyt argumentit ovat esimerkiksi moraalisia, kuten tunteisiin vetoavia tai vastuuta korostavia. Vaikuttamaan pyrkivän tahon tulee ymmärtää mahdollisten ja olemassa olevien poliittisten kantojen kirjoa ja suhteita sekä hankkia tuntuma poliittiseen peliin. Tavallisella kansalaisella ei ole käytännön kokemusta ydinvoimasta, ja todellisuuskäsitys rakennetaan tiedotusvälineiden avulla. Ympäristöaktiiviset kuluttajat ymmärtävät keskustelun vastuusidonnaisuuden. Lukija kokee ympäristövastuunsa ja edellyttää vastuullista suhtautumista myös poliittisten päättäjien ja teollisuuden puolelta. Valtadiskurssi vetoaa epäröiviin kansalaisiin. Ydinvoiman kannattajat ja vastustajat näkevät median keinona kääntää yleinen ja poliittinen ilmapiiri puolelleen. Vastustaja myös tarkoituksellisesti tulkitsee toisen tekstejä omiin tarkoituseriinsä sopiviksi. Teollisuus ja yritykset ovat keskustelun taustalla, mutta todellinen diskurssien välinen taistelu käydään politiikan alueella. Sisällöllisesti poliittisen valtataistelun diskurssissa esiintyvät myös poliittisten puolueiden mielipiteet ydinvoimakysymyksessä. Ydinvoimaa ei tässä diskurssissa määritellä suoraan suhteessa ympäristövastuuseen, vaikka energiapolitiikka onkin liitoksissa ympäristövastuuseen.

3.2 Vastuun diskurssi

Vastuun diskurssin taustalla ei ole edellisen diskurssin tavoin poliittinen valtataistelu, vaikka

vaikutusvallasta onkin kyse myös silloin, kun puhunnassa korostuu vastuullinen suhtautuminen ympäristöön. Ydinvoimaan liittyy monia eettis-moraalisia kysymyksiä, joita ovat esimerkiksi suomalaisen yhteiskunnan ja teollisuuden hyvinvointi, maapallon elinolosuhteiden säilyttäminen ja elinympäristön turvallisuus. Vastuun diskurssin tavoitteena on johdattaa lukijan mielipidettä eettisiin argumentteihin. Vastuun diskurssi korostaa tekstissä ydinvoiman yhteiskunnallisia vaikutuksia korostuksena ja tavoitteena on osoittaa ydinvoima hyveeksi. Käytetyt argumentit ovat moraalisia, kuten esimerkiksi tunneperäisiä ilmauksia, tai ne korostavat vastuuta luonnosta ja tulevista sukupolvista. Esimerkkinä tunneperäisistä ilmauksista seuraava ote:

Ote 3

”Suomen on voitava valita sähkön tuotannossa ne keinot, jotka tukevat taloutemme hyvää kehitystä ja vaikuttavat päästötavoitteiden saavuttamiseen – päätös uudesta ydinvoimalasta olisi hyvä ratkaisu. Ydinvoima ei yksin ratkaise kasvihuonekaasujen päästöjen vähentämistä, mutta ilman sitä tavoite näyttää mahdottomalta.” (Finergy, Ilmari Peltonen Kauppalehdessä 18.11.2000)

Tässä diskurssissa kuvaillaan ydinvoiman kannattajien ja vastustajien puhunnalle tyypillisiä piirteitä ja eroja. Kannattajat pitävät ydinvoiman lisärakentamista ympäristövastuullisena tekona. Ydinvoima on hyvä, koska se vähentää hiilidioksidipäästöjä. Metsäteollisuus on suomalaisuuden vertauskuva, ja on yhteiskunnan velvollisuus ylläpitää metsäteollisuuden kilpailukykyä. Kilpailukykyinen teollisuus tuottaa hyvinvointia yhteiskunnalle lisäämällä bruttokansantuotetta. Kansallisen ilmasto-ohjelman laskelmien mukaan tulisi edullisemmaksi lisätä ydinvoimaa, kuin korvata kivihiiltä maakaasulla. Olisi yhteiskunnan kokonaisedun mukaista sallia ydinvoiman lisärakentaminen, teollisuuden hyvinvointi ja talouden kasvu, sillä tämä lisäisi verotulojen kasvun myötä kansalaisten hyvinvointia. Ydinvoimahanke voi Turun Kauppakorkeakoulun yritystoiminnantutkimuskeskuksen mukaan lisätä tuotantoa Suomessa 15 miljardilla markalla (Kauppalehti 17.11.01).

Ote 4

”Sähköntuonti ei ratkaise pitkän aikavälin lisäenergian tarvetta... kenen asia on ylläpitää kapasiteettia, jos sähköä ei saadakaan rajojemme takaa?” (Finergy, Juhani Santaholma Kauppalehdessä 22.5.00)

Ydinvoimaa puolustetaan elintasoargumentein, kun korostetaan ydinvoiman elämänlaatua kohottavaa vaikutusta (Hokkanen, Kojo & Litmanen, 2000; Massa & Sairinen 1991). Myös tässä tutkimuksessa voidaan nähdä kannattajien käyttävän elintasoargumentteja kuvatessaan ydinvoimaa ihmisten hyvinvoinnin edellytyksenä. Elintasoargumentteja voidaan toisaalta tarkastella sosiaalisen tarpeen näkökulmasta, josta katsottuna energia on ihmisten hyvinvoinnin

edellytys ja väline. Yhteiskunta tarvitsee energiaa ja ydinvoima on edullisin energialähde. Yritys, ja tässä koko perusteellisuus, kokee yhteiskunnallisen vastuunsa niin voimakkaasti, että pyrkii lievittämään sosiaalisia epäkohtia ja lisäämään tasa-arvoa. Ydinvoiman oletetaan vaikuttavan elämänlaatuun etenkin sijoituspaikkakunnallaan, jossa uuden ydinvoimalan sosio-ekonomiset vaikutukset näkyisivät selvimmin. Tehdyn ympäristövaikutusten analyysin perusteella ydinvoimalalaitoshanke vaikuttaisi esimerkiksi Loviisan seudun talousalueen työllisyyteen ja yritystoimintaan, sekä niiden kautta väestökehitykseen, palvelujen kysyntään ja kuntien talouteen. Tasa-arvoa ja tasapuolisuutta ydinvoima lisäisi tarjoamalla kaikille edullista perussähköä. Tasa-arvoon ja elintasoon vastuun diskurssissa viitataan myös silloin, kun puhutaan ydinvoiman hiilidioksidipäästöjä vähentävästä vaikutuksesta. Sosiaalista vastuuta osoittaisi myös se, että samalla kolmas maailma saisi teollistuneiden maiden ympäristökuormituksen pienentyessä paremmat mahdollisuudet kehittää omaa teollisuutta ja yhteiskuntaa.

Ydinvoiman merkitys ei rajaudu vain Suomeen, vaan ydinvoimalla oletetaan olevan maailmanlaajuista hyvinvointia ja elämänlaatua lisäävä vaikutus. Eurooppa on ollut ilmastokysymyksessä suhteellisen yhtenäinen, ja kannattajat toivovat myös tässä Euroopan hiilidioksidipäästöihin yhtenäistä ratkaisua. Sekä ydinvoiman kannattajat, että vastustajat ovat kuitenkin yhtä mieltä, ja pitävät kivihiilen tuotannon lisäämistä ilmaston kannalta huonoimpana vaihtoehtona. Yhteiskunnan on kannettava vastuunsa, koska ihmisen toiminta on lisännyt ilmakehässä luonnostaan olevien kasvihuonekaasujen määrää ja maapallon pintalämpötila kohoaa. Vaikka yhteiskunnan toiminnan vaikutukset aluksi näyttäisivät paikallisilta, on tämän teorian perusteella otettava huomioon myös länsimaisen energiateollisuuden globaalit vaikutukset. Vastustajien puhunnassa korostui huoli uusiutuvien energiamuotojen kehityksestä, jonka tulevaisuutta suunniteltu uusi ydinvoimala uhkaa. Ydinvoimala ratkaisisi energiatarpeen vuosikymmeniksi ja tämä laimentaisi intoa uusiutuvien energiamuotojen tutkimus- ja tuotekehitystyössä. Samalla huonontuisi Suomen maine uuden energiatekniikan kärkimaana ja laitteiden kasvavana valmistajana. Vastustajat painottivat myös ydinvoiman tuotannon ympäristövaikutuksia, joita kannattajat taas pitivät pieninä. Vastuun diskurssissa toimijoina olivat myös ympäristöjärjestöt, kuten Greenpeace, jonka liikkeet kiinnostavat kansalaisia.

Ydinvoima on "hyppy tuntemattomaan", ja vastustajat käyttivät tätä riskiargumenttia yleisesti. Vastustajien puhunnassa ydinvoimalainvestointia pidettiin kalliina, ja tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa kannattamattomana. Euroopan vapautetut energiamarkkinat ovat laske-neet sähkön hinnan alas mahdollistamalla sähkön hankinnan ulkomailta, eikä monopolihinnoittelu ole enää mahdollista. Vastustajat näkevät ydinvoiman haittana Suomi-kuvalle ja teollisuuden kansainväliselle imagolle, joille ei ole hyväksi tukea taantuvaa energiamuotoa, ydinvoimaa. Ydinvoimalla tuotetun tuotteen pelätään olevan ympäristötietoisilla Eurooppalaisilla markkinoilla heikommassa asemassa kun uusiutuvilla energiamuodoilla tuotettu vastaava tuote.

Suomen ydinvoimamyönteinen päätös vie sen hieman eri teille kuin muut länsimaat, jotka ovat vähentämässä ydinvoimaansa. Saksa ja Ruotsi ovat päättäneet luopua tietyn ajan kuluessa ydinvoimasta, ja päätökset on tehty pitkälti yhteiskunnallisista ja ympäristösyistä – taloudellisuus ja Kioton ilmastopimuksen tavoitteet Saksassa ja Ruotsissa saavutetaan muilla keinoin.

Vaikka diskursseja ei eroteltu puolesta ja vastaan -kantojen mukaisesti, on ehkä syytä havainnollistaa kahden ääripään eroja ajattelussa ja suhtautumisessa ympäristövastuuseen. Litmanen mukaan argumentoinnin ongelmat nousevat erilaisten perinteisten maailmankatsomuksellisten näkemysten väliin, ja ovat ongelmana päämäärän kannalta (Hokkanen, Kojo & Litmanen, 2000). Julkinen keskustelu lukittuu tyypillisesti korkean riskitason teknologisista hankkeista asetelmiin asiantuntijoiden riskinäkemykset vastaan maallikoiden näkemykset. Ydinvoima on esimerkki julkisesta keskustelusta, missä asiantuntija eli teollisuus edustaa kylmää teknistieteellistä järkevyyttä, ja kansa (myös ympäristöaktivistit) jarruttavat hanketta irrationaalisella ja tunneperäisellä suhtautumisella. Samankaltainen jakautuminen on tapahtunut hallituksen ja eduskunnan sisällä, missä ydinvoiman kannattajien joukko arvostelee kiivaasti vastustajia (Hokkanen, Kojo & Litmanen, 2000). Vastustajilla ovat mielessään sellaiset asiat kuin syöpävaara, ydinaseiden leviäminen ja terroristiuhka, jotka ovat luonteeltaan eriytymättömiä tuntemuksia ja pelkoja ilmaisevia (Hokkanen, Kojo & Litmanen, 2000). Vastustajan ajattelun lähtökohta on usein hankkeen täydellinen torjunta. Hänen suhteensa hankkeen toteuttajien jakamaan tietoon on myös torjunta. Kannattajat eivät halua kyseenalaista ydinvoiman ylivertaisuutta, ja sivuttavat tai suhtautuvat torjuen tai jopa halveksuen ydinvoiman vastustajien mielenilmauksiin.

Perusasetelmaan ydinvoima-asiassa kuuluu, pystyykö Suomi vastaamaan Kioton ilmastopimuksen haasteisiin ilman lisäydinvoimaa. Ilmastopimus on sekä yritys- että ympäristöeettinen kysymys. Kansalaisia ja kaikkia ydinvoimadiskurssin osapuolia revitään eri suuntiin: teit niin tai näin, aina väärin päin. Ydinvoiman kannattajat käyttävät eettis-moraalista argumenttia, eli nykyisten sukupolvien vastuuta säilyttää maapallo *elinkelpoisena* myös tuleville sukupolville, ja vastustajien mielestä yhteiskunnan moraalinen velvollisuus on säilyttää elinympäristö *turvallisena* tuleville sukupolville. Suomi on Kiotossa 1997 tehdyn ilmastopimuksen mukaan sitoutunut palauttamaan kasvihuonekaasujen päästöt vuoden 1990 tasolle vuoteen 2012 mennessä. Kannattajien mielissä ainoa mahdollisuus on tuottaa lisää sähköä ydinvoimalla ja rakentaa viides ydinvoimala.

Ydinvoiman kannattajat ja vastustajat kiistelivät siitä, millainen energiapolitiikka voisi tässä kehityksessä olla järkevää ja myös eettisesti hyväksyttävää. Kahden leirin näkemykset menivät ristiin myös siinä, *tuleeko sähkön tarve kasvamaan*. Jos on moraalisesti väärin sallia hiilidioksidipäästöjä lisäävä energiatuotanto, eikö ole myös kestävä kehityksen periaatteiden vastaista kannattaa jatkuvaa teollisuustalouden kasvua? Tekniset argumentit vastuun diskurssissa, kuten esimerkiksi kova teknologia vastaan pehmeä luonnonläheisempi teknologia, aiheuttavat risti-

riidan siitä, mihin suuntaan yhteiskuntaa ollaan kehittämässä. Ydinenergian nähdään edustavan nykyisenlaisen teknis-taloudelliseen rationalismiin perustuvan suunnan jatkumista (Hokkanen, Kojo & Litmanen, 2000). ”Pehmeän” vaihtoehdon kannattajat pitävät ydinenergiaa keskeisimpänä esteenä suunnanmuutokselle kohti pehmeämpää ja luonnonläheisempää yhteiskuntaa.

3.3 Taloudellinen diskurssi

Taloudellisessa diskurssissa ydinvoima jäsentyy suhteessa talouteen ja suomalaisen perusteollisuuden kilpailukykyyn. Taloudellista diskurssia hallitsee lähinnä metsäteollisuuteen liittyvä sähköenergian lisätarve. Taloudellisessa diskurssissa usein esiintyviä argumentteja ovat *kansainvälinen kilpailukyky, elintaso, energiantarve, edullisuus, tehokkuus, tuontiriippuvuus, tuotantovarmuus ja energian säästäminen*.

Ydinvoimasta syntyy kannattajien puheessa kuva suomalaisen teollisuuden pelastajana. Ydinvoimaa perustellaan aineistossa sillä, että se tarjoaa ainoan *kansainvälisesti kilpailukykyisen* lisäkapasiteettimahdollisuuden. Muut energian tuotantomuodot ovat liian kalliita, ja tuotantokustannuksilla on ratkaiseva merkitys vientituotteiden kilpailukyky. Erityisesti perinteisen näkemyksen mukaisesti *elintaso* on suoraan riippuvainen kulutetun energian määrästä! Elintaso argumenttia teksteissä käytettiin hyvin varovaisesti taloudellisessa diskurssissa, kun taas vastuu diskurssissa se oli keskeinen. Vuoteen 2010 mennessä KTM:n laskelmien mukaan sähkön kulutus kasvaa 15 %, 77 terawattitunnista 92 terawattituntiin. Teollisuus ei usko tämän hetkisen sähkön alhaisen hintatason olevan pitkäaikaista. Nykyinen hintataso johtuu sähkömarkkinoiden vapautumisesta Euroopan alueella, sekä Pohjoismaiden sateisista kesistä, jotka ovat lisänneet vesivoimalla tuotetun sähkön määrää. *Energiantarve* on keskeinen argumentti: Voimaloiden rakentaminen on siitä kiinni, millaiseksi tulevaisuuden energiankulutus arvioidaan. Teollisuuden mukaan tarvittaisiin kauaskantoisempaa näkemystä, jossa arvioitaisiin tulevaisuuden sähkömarkkinoiden laajuus. Sähkönkulutuksessa on vuonna 2003 koettu ennennäkemättömiä kulutushuippuja. Ydinvoimalla tuotetun sähkön hinta on teollisuuden laskelmien mukaan *edullisempaa* kuin muilla energiamuodoilla tuotettu sähkö.

Ote 5

”Teknillisen korkeakoulun tekemän tutkimuksen mukaan ydinvoimalla tuotettu sähkö on edullisinta. Uuden ydinvoimalan tuottama sähkö maksaa prof. Tarjanteen ja tutkija Rissasen mukaan 128 markkaa megawattitunnilta kun kivihieillä tuotettavan sähkön tuotantokustannus on samalla kapasiteetilla 143 markkaa ja maakaasusähkön tuotantokustannus 155 markkaa. Jos hinnoitteluun otetaan ympäristökustannus mukaan, tulee ydinvoimasta suhteellisesti vielä edullisempi.” (Kauppalehti 13.11.00)

Öljyn hinnannousu on parantanut edelleen ydinenergian asemaa taloudellisessa mielessä. Sähkön hinta oli tutkimuksenteko ajanjaksolla kuitenkin niin alhainen, ettei mitään voimalainvestointia voi pitää taloudellisesti kannattavana. Tekstissä spekuloidaan voimalainvestoinnilla, ja muokataan lukijalle visiota, jossa ei olisi enää halpaa pohjoismaista vesivoimalla tuotettua sähköä, vaan sähkö nähtäisiin ”niukkana raaka-aineena”. Lisäksi epäiltiin, että Suomeen ei rakennettaisi enää uutta perusteollisuutta, vaan teollisuus joutuisi muuttamaan halvan sähkön perässä muualle. Toisaalta perusteluissa nostettiin esiin ydinvoiman mahdollisuus korvata ikääntyvää omaa kapasiteettia. Esimerkiksi kivihiilivoimalaitokset ovat useat vanhoja, ja uutta energiavoimalaitosta tarvitaan. Ydinvoimalla on kannattajien mukaan edulliset tuotantokustannukset, koska raaka-aine on halpaa. Uraanin osuus ydinsähkön hinnasta on alle kaksi penniä kilowattitunnilta, ja kolmannes hinnasta tulee käyttö- ja kunnossapitokustannuksista. Vastustajat taas perustelivat kantaansa investoinnin korkeilla kustannuksilla.

Taloudellinen diskurssi erottui kuvatuista diskursseista sillä, että perusteluina käytettiin yhteiskunnan taloudelliseen hyvinvointiin liittyviä väitteitä. Sisällöllisesti tämä diskurssi rakentui kustannusten, talouden ja kilpailukyvyn ympärille. Diskurssi vetoaa lukijaan, joka tekee päätöksensä liiketaloudellisesta näkökulmasta. Silloin kun ydinvoima nähdään tämän diskurssin mukaisesti markkinahyödykkeenä, horjuttaisi valtiovallan puuttuminen energiemarkkinoihin tasapainoa. Valtiovalta jarruttaisi kielteisellä päätöksellään yhteistä edistystä.

Taloudelliseen diskurssiin vaikuttaa ns. ”teknisen järjen ylivalta” (Sänkiaho & Rantala, 1988). Tällöin oletetaan voimakkaasti, että vallitsee yksimielisyys toiminnan päämäärästä, joka on yhtä kuin taloudellinen kasvu. Rationaalisen toiminnan ja puhunnan kriteerein hyväksytään teknis-taloudellisiksi luonnehditut seikat. Tämä diskurssi oikeuttaa olemassaolonsa ja toimii tyydyttävästi niin kauan kuin päätöksenteko ja suunnittelu pysyvät teknisissä ja taloudellisissa kysymyksissä. Ristiriitoja saattaa esiintyä ongelmanmäärittelyn laajentuessa, ja kun ennen teknisistä ongelmista tulee yhteiskunnallisia ja poliittisia. Julkinen keskustelu lehdissä on horjuttanut perinteisten teknis-taloudellisten totuuksien asemaa.

Taloudellisessa diskurssissa esiintyi odotetusti runsaasti numeerista ”faktatietoa”, kuten myös kaavioita ja taulukoita. Tiedon määrällä ja tilastolaskelmilla pyrittiin oikeuttamaan diskurssi. Taloudellinen diskurssi esiintyi osana lähes jokaista analysoitua kauppalehden tekstiä. Tämä johtunee Kauppalehden lukijakunnasta, jolle teemasta tuleekin uutisoida taloudellisesta näkökulmasta. Taloudellista diskurssia voidaan pitää johtavana ajatuksena verrattuna kahteen edelliseen diskurssiin; taloussektorin Kauppalehden uutisointi on aina jossain määrin ”taloudellista”. Yleisesti aiheesta käytyä keskustelua hallitsi joko poliittisen vallan diskurssi tai vastuudiskurssi, mutta yleensä artikkeleihin liittyi myös taloudellinen diskurssi. Toisaalta taloudellinen diskurssi voidaan siis käsittää alisteiseksi suhteessa muihin esitettyihin diskursseihin.

Millaisia puhuntoja ydinvoima-keskustelusta on erotettavissa?	Poliittisen vallankäytön diskurssi	Vastuun diskurssi	Taloudellinen diskurssi
Tutkimuskysymykset:			
Millaisena ydinvoima jäsentyy suhteessa ympäristövastuuseen?	Ydinvoima on poliittisen vallankäytön työkalu. Ympäristönsuojelun ja taloudellisen kasvun suhde on keskeinen poliittinen kysymys	Ydinvoiman lisärakentaminen on eettis-moraalinen kysymys	Ydinvoima jäsentyy suhteessa talouteen ja teollisuuden kilpailukykyyn
Millaisena ydinvoima jäsentyy lehtiartikkeleissa?	Ydinvoimalan lisärakentamisessa on kysymys Suomen energia- ja ympäristöpolitiikasta	Ydinvoima on sidoksissa teollisuuden kilpailukykyyn Kioton ilmastopöytäkirjan ja yhteiskunnan hyvinvointiin	Ydinvoima on edullisin/kallein energiantuotantomenetelmä
Mikä oikeuttaa diskurssin?	Poliittinen valtataistelu Politiikan kietoutuminen liike-elämään	Hyvinvointiyhteiskunnan ylläpito	Taloukasvun ympärille rakentunut yhteiskunta
Mikä on diskurssin tavoite? Seuraus?	Vallan käyttö ja sen osoittaminen	Ydinvoima jakaa kansalaiset tunneperäisiin vastustajiin ja rationaalisiin kannattajiin	Ydinvoiman taloudellisten vaikutusten näkyväksi tekeminen
Mistä asioista kirjoitetaan?	Puolueiden, teollisuuden ja ydinvoimayhtiöiden rooli ydinvoimapelissä	Globaali ilmastokysymys Yhteiskunnallinen merkitys Sostio-ekonomiset vaikutukset Suomen imago	Ydinvoimahankkeen rahoitus, taloudelliset vaikutukset ja sähkön hinta

Myös vastustajat korostivat puhunnassaan taloudellisia tekijöitä. Esimerkiksi Saksan ympäristöministeri Jürgen Trittin mukaan ydinvoima on investointina niin kallis, että se kannattaa vain monopolisoiduilla ja subventoiduilla markkinoilla. *Säästäminen* oli myös vastustajien argumentti. Vastustajien mukaan vaihtoehtoiset energiamuodot kannattaisivat paremmin, jos talousjärjestelmämme pohja olisi erilainen. Energiapolitiikkaa, kuten muutenkin politiikan suuntaviivoja on hidasta muuttaa konservatiivisessa järjestelmässä. Vastustus on voimakasta, kun uuteen siirtymisessä on esteenä suomalainen perusteellisuus. Kuitenkin ympäristöjärjestöt ovat tutkimuksillaan osoittaneet myös muita vastauksia energiakysymykseen.

4. PÄÄTELMÄT JA POHDINTAA

Vastuuta koskeviksi vaikeiksi kysymyksiksi ovat osoittautuneet onnettomuusriskien ja ilmastomuutoksen seurauksien arvottaminen. Hyötyjen ja haittojen vertaileminen pitkällä aikajännteellä on epävarmaa erilaisten arvostusten ja yhteiskunnan kehittymisennusteiden muuttumisen vuoksi. Myös sosiaalisten vaikutusten ja luontovaikutusten määrän arvioiminen ja muuttaminen rahalliseen arvoon on osoittautunut erittäin ongelmalliseksi tehtäväksi yksinkertaisten syy-seuraussuhteiden puuttuessa.

Suomalainen osaaminen ja vastuuntunto oikeuttavat puheen ydinvoimasta turvallisena sekä yhteiskunnan että ympäristön kannalta. Ympäristönsuojelusta on todellakin tullut etenkin suurille, herkillä toimialoilla toimiville yrityksille, merkittävä myös liiketoiminnan kannalta. Yritysten on muutettava yhteiskunnan mukana. Yritykset ovat vastuussa toimintansa seurauksista ympäristöön ja yhteiskuntaan. Lait ja asetukset asettavat toiminnalle rajat, mutta sidosryhmät määräävät kehityksen vauhdin. Imagosta on tullut suurille yrityksille entistä tärkeämpi. Ympäristötietoiset sidosryhmät reagoivat voimakkaasti etenkin yritysten ympäristövaikutuksiin.

Aineiston analyysi vahvistaa käsitystä, että yrityksen tehtävänä on edistää yhteiskunnan hyvinvointia ja ihmisten elämän laatua. Yritys on kuitenkin vastuussa myös kannattavuudestaan sidosryhmille. Yritys on siis vastuussa ympäristöstä kannattavuuden rajoissa. Metsäteollisuudella on tämän tutkimuksen perusteella ennemminkin sidosryhmälähtöinen näkemys ydinvoimakysymykseen, kuten myös ympäristövastuuseen. Metsäteollisuus olisi pitänyt eduskuntaa kehityksen jarruna, jollei se olisi sallinut uuden ydinvoimalan rakentamista. Eettinen vastuu on moniselitteinen kysymys, johon ei ole yksinkertaista vastata edes henkilökohtaisella tasolla, saati määritellä yrityksen eettinen vastuu yhteiskunnasta ja ympäristöstä. Ydinvoiman ympäristövastuullisuus on kuitenkin enemmän energiapolitiittinen kysymys kuin markkinointikeino.

Kioton ilmastosopimus asettaa tavoiterajat hiilidioksidipäästöjen vähentämiselle seuraavan parinkymmenen vuoden aikana. Sopimuksen noudattamisella olisi näkyvä vaikutus val-

tioiden energiapolitiikkaan, teollisuuden rakenteisiin, hyödykkeiden hintoihin, veroihin ja ihmisten jokapäiväiseen elämään ja heidän kulutustottumuksiinsa. Näillä näkymin tavoitteeseen pääsy on vaikeaa.

Energiateknisen ja -taloudellisen tutkimuksen perinteiset faktat eivät riitä kuvaamaan ilmiötä, kun se laajenee yhteiskunnalliseksi kysymykseksi, eikä tekninen tieto enää tyydytä kaikkia sidosryhmiä (Hokkanen, Kojo & Litmanen, 2000). Julkisen keskustelun myötä ilmiöstä vaa-ditaan monipuolisempaa tietoa, koska asianomaiset hahmottavat energiakysymyksen eri tavoin. Faktatieto on erilaista riippuen viestin lähettäjistä; painotukset muuttuvat, ja korostetaan valit-tuja näkökantoja. Hermeneuttinen näkökulma energia- ja ympäristökeskustelussa tuo pirstou-tuneen kiistellyn tiedon sijasta esille erilaisia käsityksiä ja lähtökohtaeroja.

Ristiriidat ydinvoimakeskustelussa ovat koskeneet esimerkiksi teollisuuden ja talouden kasvua, turvallisuutta, elämän laatua, hyvinvointia ja ilmaston lämpenemistä. Onnettomuus-riski lienee edelleen merkittävin vasta-argumentti ydinvoimaan suhtautumista kuvaavissa ky-selyissä (esim. Sänkiäho & Rantala, 1988). Ydinjäteongelma on vasta-argumenttina myös tär-keä, mutta on jostain syystä saanut mediassa vain niukalti palstatilaa. Ydinvoimakysymyksessä teollisuuden intressinä on taata suomalaisen teollisuuden kansainvälinen kilpailukyky edulli-sella perusenergialla. Erilaisista näkemyksistä johtuen ei ole päästy yhteisymmärrykseen ydin-voiman paremmuudesta ja kokonaisedusta yhteiskunnalle. Todellisuutta koskevat käsitykset ovat käsityksiä energihuollon, luonnon, ihmisen, eri valtainsituutioiden ja yhteiskunnan välisistä vuorovaikutussuhteista. Yksilön todellisuuskäsitykseen on vaikea vaikuttaa, se sisältää eri ih-misillä erilaisia käsityksiä realiteeteista ja totuuksista. Todellisuuskäsitys riippuu siitä, millaista informaatiota yksilö hyväksyy ja saa asiasta. Oman mielipiteen säilymiseen voimakkaasta jul-kisesta keskustelusta huolimatta, on saattanut vaikuttaa kansalaisten taipumus ottaa vastaan vain sellaista informaatiota, mikä vastaa ja vahvistaa heidän yleistä asennoitumistaan (Sänki-aho & Rantala 1987). Oman käyttäytymistävän omaksuneet haluavat karttaa sellaista informaa-tiota, mikä muuttaisi heidän ajatteluaan.

Ydinvoimaa perustellaan sillä, että sähkön tuontia tulisi rajoittaa. Toisaalta ydinvoima ei tietystä perspektiivistä tarkasteltuna ole sen omavaraisempaa kuin maakaasukaan. Ydinsähkön varsinainen tuotanto, halkomisprosessi, ei tuota kasvihuonepäästöjä. Ydinsähkön tuotannossa kuitenkin kuluu fossiilista energiaa laitoksen monivuotisen rakentamisen aikana, uraanin lou-hinnassa, rikastuksessa ja kuljetuksessa (tuodaan esim. Australiasta) ja viimein myös ydinjät-teiden loppusijoituksessa. Uraani ei ole uusiutuva energialähde, uraani loppuu siinä missä fos-siiliset polttoaineetkin. Elinkaaritietojen liittäminen laskelmiin voi muuttaa käsityksiä energia-tuotantotapojen ympäristöystävällisyydestä. Myös ydinvoiman kotimaisuus on toisesta näkö-kulmasta kyseenalaista: uraani, kuten myös öljyt ja maakaasu tuodaan raaka-aineena Suomeen. Erilaiset argumentit muuttavat "faktan" erilaisiksi näkemyksiksi, näkökulmiksi – yhdeksi dis-

kurssiksi. Kannattajien vastuundiskurssia voisi pohtia myös siltä kannalta, onko teollisuuden ja yhteiskunnan energiansaanti todella turvattu kriisitilanteessa. Voitaisiinko jopa olettaa, että suuren kriisin aikana kaikki ydinvoimalat sitä vastoin ajetaan nopeasti alas. Ydinpolttoaineen saatavuus kriisitilanteessa on epävarmaa, kuten muidenkin raaka-aineiden. Osatotuudet ja erilaiset diskurssit saattavat toisessa yhteydessä toimia alkuperäistä tavoitettaan vastaan. Myönteisestä ydinvoimapäätöksestä huolimatta kotimaiset polttoaineet ovat varteenotettava vaihtoehto, ja turpeen ja vesivoiman käytön lisääminen osoittaisi luotettavammin energiapolitiikan suunnittelua strategisesta näkökulmasta. Myös bioenergian ja muiden kotimaisten energialähteiden hyödyntämistä tuetaan kansallisin ja kansainvälisin (EU) toimenpitein. Perusteena ovat olleet juuri ympäristösyöt, energiahuollon varmuuden lisääminen (vastuun diskurssi) sekä työllisyysettä aluepoliittiset seikat (taloudellinen diskurssi).

Ydinvoimakeskustelu liittyy myös laajempiin yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin. Suomi muuttuu metsäteollisuuden hallinnoimasta hyvinvointivaltiosta informaatioyhteiskunnaksi. Suomi on nykyisin tunnettu ennen kaikkea IT-alan osaamisestaan. Ydinvoimassa kulmineituvat monet yhteiskunnalliset ristiriidat, jotka liittyvät näkemyksiin yhteiskunnan tulevaisuudesta. Ydinvoimaa onkin syytä tarkastella myös liitoksissa muihin yhteiskunnan ristiriitoihin.

Vastuullista suhtautumista ilmasto-ongelmaan ja siihen vaikuttaneeseen energiankulutuksen kasvuun edellytetään yhteiskunnalta. Energiankulutuksen kasvun rajoittamiseksi Ojanen pohti sitä, onko ratkaisuna ilmasto-ongelmaan massiivinen länsimaiden lamakausi, joka pysäyttäisi talouden ja energiankulutuksen kasvun. Ilmiötä voisi pitää ekosysteemiä mukaileva, jossa (populaation) liikakuormitus poistuisi ja talous korjaisi itse itseään ja samalla luonnonympäristöä (Ojanen, 1980). Samoin osittaiset talouden rakennemuutokset, teknologian luontainen kehitys ja kuluttajien asenteiden muutokset hidastavat energiankulutuksen kasvua (Ojanen, 1980). Kauppa- ja teollisuusministeriön säästöohjelman mukaisesti energian käyttöä tulee tehostaa ja kulutuskasvua leikata oleellisesti siten, että tulevaisuudessa energiankulutus pysähtyy ja kääntyy laskuun. Useissa kehittyneissä teollisuusmaissa energiankulutus onkin tasaantunut. (Kauppa- ja teollisuusministeriön energiastrategia 2001). Energiankulutuksen tasaantuminen toivottavasti tasoittaa myös sähkönkulutuksen kasvua, vaikkakin Suomessa kireä talvi 2002–2003 lisäsi sähkölukutusta.

Energian säästämisen merkitystä on kehittyneissä maissa joka tapauksessa korostettava entistä enemmän. Jatkuva taloudellinen ja energian kulutuksen kasvu ei ole ainoastaan mahdollonta vaan tuhoisaa. Energiakeskustelussa ja käytännön toimenpiteissä tulisi pääpaino asettaa säästämiseen sekä yksityistaloudessa että teollisuudessa. Pienen energiakulutuksen yhteiskuntaan siirtyminen edellyttää myös asenteiden muuttamista siten, että hyvinvoinnin lisääntyminen ei edellyttäisi taloudellista kasvua. Tavoitteena olisi mahdollisimman suuri hyvinvointi maailmassa mahdollisimman pienellä energiamäärällä.

Valitseminen energian tuotantovaihtoehtojen välillä ei ole helppoa, sillä on otettava huomioon monia tekijöitä. On punnittava tekniset, taloudelliset ja ekologiset tekijät, mutta otettava samalla huomioon myös poliittiset, sosiaaliset ja eettiset näkökohdat. Vielä vaikeampaa kuin oman mielipiteen muodostaminen, on yhteisen ratkaisun löytäminen, sillä ihmiset antavat näille tekijöille erilaisia painotuksia. Vertailussa ja keskustelussa painottuvat herkästi tekniset ja taloudelliset seikat, koska niitä voi ilmaista luvuilla. Kysymys on silloin ”oikeista” ja ”luotettavista” tiedoista. Eettisissä näkökohdissa ei ole kysymys tiedoista, vaan arvostuksista. Jokaiseen valintaan ja päätökseen liittyy jonkinlainen etiikka, jonkinlaiset arvostukset. Usein niitä ei kuitenkaan tiedosteta.

Entistä selvemmin nähdään nyt, että tämän hetken ratkaisut vaikuttavat kauas tulevaisuuteen. Ihminen määrää tulevaisuuttaan, eikä tulevaisuus ole niin tuntematon ja epäselvä, koska siihen voidaan vaikuttaa. Siksi on kysyttävä, millaisen tulevaisuuden me haluamme itsellemme ja tuleville sukupolville? ■

LÄHDELUETTELO

- ALASUUTARI, P.** (1993) Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere.
- BECK, U.** (1992) Risk Society, Towards a New Modernity. (Käännös Ritter, M.) Sage Publications Lontoo.
- CRANE, A.** (2000) Corporate Greening as amoralization. *Organization Studies* 21/2000, 673–696.
- DONALDSON** (1989) Key issues in business ethics. London Academic press.
- ESKOLA, J.** (1991) kasvatustieteellinen todellisuus ja diskursiiviset tulkinnat. *Kasvatus*, 5–6, 420–428.
- ESKOLA, J. ja SUORANTA, J.** (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.
- FINEMAN** (1994) Emotion in organizations. Edited by Fineman. London Sage Publications Ltd.
- FINEMAN** (1996) Experiencing organizations. London Sage Publications Ltd.
- FAIRCLOUGH, N.** (1997) Miten media puhuu. Vastapaino, Tampere.
- FAIRCLOUGH, N.** (1998) Discourse and Social Change. Oxford, Blackwell.
- FOUCAULT, M.** (1981) The Order of Discourse. Teoksessa Young, Robert (toim.). *Untying the Text: A Post-Structuralist Reader*. London & New York: Routledge & Kegan Paul.
- HAILA, Y. & LEVINS, R.** (1992) Ekologian ulottuvuudet. Vastapaino, Jyväskylä.
- HIRSJÄRVI, S., REMES, P. & SAJAVAARA, P.** (1998) Tutki ja kirjoita. Tammerpaino Oy, Tampere.
- HOKKANEN, P., KOJO, M., LITMANEN, T.** (2000) Ydinjäte käsissämme; Suomen ydinjätehuolto ja suomalainen yhteiskunta. Jyväskylän yliopiston Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen julkaisuja, Sophi 44. julkaisuja 2000.
- JOKINEN, A., JUHILA, K. & SUONINEN, E.** (1992) Diskurssianalyysin aakkoset.
- JÄRVELÄ, M. & UURTIMO, Y.** (1992) Yhteiskunta ja ympäristö, Ympäristöpolitiikan arvo-ongelmia. Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja N.o 2/1992, Tampere.
- JÄRVELÄ, M. & WILENIUS, M.** (1996) Ilmatoriski ja ympäristöpolitiikka. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- LINNANEN L., BOSTRÖM, T., MIETTINEN, P.** (1994) ympäristöjohtaminen – elinkaariajattelu yrityksen toiminnassa. Weilin+Göös.
- LINNANEN, L., MARKKANEN, E., ILMOLA, L.** (1997) Ympäristöosaaminen – kestävän kehityksen haaste yritysjohdolle. Otaniemi Consulting Group, Helsinki.
- LOVELOCK, J.E.** (1984) Gaia – äiti maa. WSOY, Juva.

- LUOSTARINEN, H. & VÄLIVERRONEN, E.** (1991) Tekstinsyöjät yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta. Vastapaino, Tampere.
- LUUKKANEN, J.** (1994) Luonto- ja suunnittelufilosofian ja tutkimuksen rooli ympäristöpolitiikan muodostamisessa. Tampereen yliopiston julkaisu, Tampere.
- LÄMSÄ, A.-M., TIENSUU, T.** (2000) Diskurssianalyysi naisjohtajan kuvan rakentumisesta liike-elämän ammattilehtien artikkeleissa. JY Taloustieteiden tiedekunnan julkaisu N:o 213/2000.
- MASSA, I. & SAIRINEN, M.** (toim.) (1991) Ympäristökysymys, ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Gaudeamus, Helsinki.
- MILLS, C.W.** (1956) The Power Elite. Oxford University Press, London.
- OJANEN, S.** (1980) Ydinvoima ja energiakysymys. Kirkon yhteiskunnallisen toimikunnan julkaisu.
- OKSANEN, M.** (1993) ympäristöetiikka ja moraalisen toiminnan kohde. Tiede ja edistys 1, 53–61.
- PALDANIUS, J. & SAIRINEN, R.** (1989) Energiahuolto yhteiskunnan muutoksessa. Helsingin yliopiston julkaisu.
- PALONEN, K.** (1988) Tekstistä Politiikkaan. Vastapaino, Tampere.
- PALONEN, K. & SUMMA, H.** (1996) Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere.
- PIGOU, A.C.** (1962) The Economics of Welfare. London Macmillan 1962.
- POTTER, J. & WETHERELL, M.** (1998) Discourse and sosial psychology. Lontoo, Sage.
- RAUMOLIN, J.** (1998) EU ja globalisaatio, Reunahuomautuksia ranskalaiseen ja saksalaiseen keskusteluun. Sitra 176, Helsinki.
- RAWLS, J.** (1988) Oikeudenmukaisuusteoria. WSOY, Juva.
- SPASH, C.L.** (1993) Economics, ethics and long-term environmental damages. Environmental Ethics, 15, 117–134.
- SUNDQVIST, G.** (1991) Vetenskapen och Miljöproblemen: en expertsociologisk studie. Göteborgs Universitet, Göteborg.
- SÄNKIAHO, R. & RANTALA, H.** (1987) Ydinvoima-argumentaatio. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, sarja B 47/1987.
- SÄNKIAHO, R. & RANTALA, H.** (1988) Ydinvoima ja yhteiskunta. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, sarja A57/1988.
- TAKALA, T.** (1993) Yritysetiikka ja yrityksen yhteiskunnallinen vastuu – historiallinen tausta ja käsitteellistä pohdintaa. Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitoksen julkaisu n:o 89/1993: Jyväskylä.
- TAKALA, T.** (2000) Nykyajan yrityskansalaisuus. Yrityksen vastuut, Taloudellisen tiedostustoimiston julkaisu 2000.
- TEOLLISUUDEN KESKUSLIITTO** (1993) Yritysetiikka: keskustelumuistio.
- VELASQUEZ, M.G.** (1982) Business Ethics: Concepts and Cases. Prentice-Hall Inc., Lontoo.
- WELFORD, R.** (1995) Corporate Environmental Management, systems and strategies. London Earthscan.
- VILKKA, L.** (1993) Ympäristöetiikka. Yliopistopaino: Helsinki.
- WILSON, R.L.** (1998) Business Ethics and Contemporary Issues. Kendall/ Hunt Publishing Company, Iowa.
- VIRTANEN, A.** (1995) Yrityksen menestymisen käsitteen laajennus ja raportointi. Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitoksen julkaisu n:o 97/1995: Jyväskylä.
- VÄLIVERRONEN, E.** (1996) Ympäristöuhkien anatomia, Tiede mediat ja metsän sairaskertomus (s. 38–43) Väitöskirja. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- WCED** (World Commission on Environment and Development) Our Common Future. Pariisi, 1987.

Internet

- Energia-alan keskusliitto (2001) www.energia.fi/finergy
- Fortum lehdistötiedotteet (2001) www.fortum.fi/tiedotteet
- Kauppa- ja teollisuusministeriö (2001) www.vn.fi/ktm/ydinvoimalat
- Kauppa- ja teollisuusministeriö (2001) www.vn.fi/ktm/3/enstrat/
- Säteilyturvakeskus (2001) ydinvoima www.stuk.fi/ydinvoimalat